

сафлору 'Лагідний' рослини сформувались заввишки 90,1–103,5 см. Сорт 'Сонячний' більше гілкується, ніж сорт 'Лагідний'. Встановлена також суттєва різниця за кількістю продуктивних кошиків: у сорту 'Сонячний' – в межах 8,06–13,2, а у сорту 'Лагідний' – 3,2–11,3 штук з рослини, відповідна різниця була і за вагою насіння з рослини.

Щодо способів сівби та способів застосування регулятора росту, кращим для обох сортів виявився варіант сівби за типом twin row (19 × 38 × 19 см) і обприскування рослин у фазі стеблуння, продуктивність насіння з рослини сорту 'Сонячний' становила 5,89 грам, сорту 'Лагідний' – 4,48 г. Сівба з шириною міжрядь 19 см забезпечила вищу продуктивність рослин, порівняно із сівбою на 45 см.

УДК 634.1/2:635.92]:[712.41:711.432/.435]

Сухомлин Л. В.

Міністерство аграрної політики та продовольства України, вул. Хрещатик, 24, м. Київ, 01001, e-mail: leonid.sukhomlin@minagro.gov.ua

ПЛОДОВІ ДЕРЕВА ШОВКОВИЦІ (*MORUS L.*) ДЛЯ МІСЬКОГО ОЗЕЛЕНЕННЯ

Стійкість і продуктивність біоценозу залежить від різноманітності його складових елементів, передусім продуцентів, спроможних розширити діапазон споживацьких ресурсів. Для підвищення рівня біорізноманіття урбоєкосистем необхідний пошук нових, стійких у конкретному регіоні рослин. Особливу цінність становлять продовольчі, декоративні, лікарські та інші види. У цьому плані певний інтерес викликає субтропічний рід шовковиці (*Morus L.*), види якого протягом 5000 років широко використовують у технічних, харчових, лікарських, а також в садово-паркових цілях.

Проблема озеленення на сьогодні в Україні стоїть надзвичайно гостро. В озелененні міст варто використовувати і нетрадиційні для цієї мети культури субтропічних і тропічних рослин.

Декоративне садівництво базується на використанні багатьох загальновідомих видів деревних і кущових рослин і зовсім недостатньо – плодкових, які, крім утилітарного, мають велике естетичне значення. Вирощування їх з декоративною метою йде вглиб століть. Історичні дані свідчать про велику популярність плодкових рослин у садових парках Єгипту, Греції, Італії.

Дослідження біологічних особливостей шовковиці, її репродуктивної здатності, які проводять в Інституті садівництва НААН, свідчать про можливість ширшого використання цих дерев, а саме для декоративного садівництва.

В цьому Інституті вивчають різні види і сорти шовковиці на предмет екологічної стійкості рослин, які б повністю зберегли декоративність в екстремальних умовах вирощування.

У нових місцях вирощування більшість видів виявляються в стресових умовах, викликаних невідповідністю кліматичних факторів і загального ритму розвитку рослин у пункті інтродукції. Тому дослідження спрямовані на вивчення родового комплексу шовковиці (об'єкт досліджень – селекційні форми *Morus alba* L.) в умовах кліматичного стресу для інтродукції культури в різних умовах вирощування для широкого комплексу використання: плодового, декоративного, екологічно стійкого та ін.

Вегетативне розмноження шовковиці проводили згідно з рекомендаціями з живцювання деревних рослин.

Дослідження спрямовані на вивчення адаптаційних можливостей інтродуцентів до нових умов та мінливості анатомо-морфологічних ознак. Для отримання характеристик біогосподарських показників різних форм шовковиці проводили фенологічні спостереження, вивчали порівняльно-морфологічну характеристику бруньок та їх структурних елементів, а також пагоноутворюючу здатність різних форм. У результаті відібрано високопродуктивні плодові форми, адаптовані до місцевих умов, з метою введення їх до асортименту плодово-ягідних рослин Лісостепу України.

Виявлено індивідуальну мінливість структурних ознак *M. alba* в культурфїтоценозах і природних екотопах в Україні. Виділено кореляційну плеяду, яка показує пряму залежність між розміром суплідь, довжиною черешків і шириною листкових пластинок (коефіцієнт кореляції становить $r = 0,89$ та $r = 0,96$ відповідно). Виділені та описані типи брунькорозташування, особливості будови бруньок; побудовані емпіричні та логістичні криві графічно встановлені періоди росту річних пагонів. Зафіксовано формування дормітивних генеративних бруньок як пристосувальної реакції рослин до пізньовесняних заморозків.

Встановлено, що терміни цвітіння і плодоношення форм *M. alba* відрізняються в культурі та природних екотопах.

Зимостійкість оцінювали за 9-баловою шкалою. Ступінь посухостійкості визначали за в'яненням зрізаних листків. Біохімічний склад за вмістом каротину, суми токоферолів у плодах і листків вивчали колориметричним методом.

Біоекологічна оцінка селекційних форм *M. alba* за зимо- та посухостійкістю дозволить виділити форми, адаптовані до екологічних умов західного регіону України. Оскільки природно-кліматичні умови є екстремальними для вирощування шовковиці, то в селекційній роботі вирішальним чинником є зимостійкість та посухостійкість.

За результатами проведених досліджень буде створена колекція плодово-декоративної шовковиці, розроблені практичні рекомендації щодо технології її вирощування в названих умовах.